

ESPERANZA HUAYAMA (PERÚ)

“No ens agrada que parlin per nosaltres les que diuen que són expertes en esterilitzacions [...]. Nosaltres hem viscut i sentit aquesta violació en els nostres cossos, i coneixem millor la nostra realitat.”

Fotografia: Sara Cuentas.

“Jo no sabia llegir ni escriure. Al 1996, van aparèixer un metge i una infermera al meu caserío de Rodeopampa. A les dones, ens van dir que havíem de baixar a Huan-

cabamba a vacunar els nostres fills. I a l'hospital, que millor que ens féssim la lligadura [de trompes] per no tenir més fills. Van dir que era una ordre del govern. Em van fer unes anàlisis i van dir que estava normal. Van posar-me l'anestèsia i em van passar a una habitació per operar-me. Al cap d'una estona, vaig escoltar que una infermera deia: ‘La senyora estava embarassada!’. Pel que sembla, estava de tres mesos, però no me n'havia adonat. Vaig suplicar-li al metge que no m'operés, que preferia tenir el meu fill, però no em va fer cas. Em va fer la lligadura en una de les trompes. Jo vaig continuar l'embaràs fins als 8 mesos, amb moltes complicacions, fins que vaig donar a llum. Però el bebè ja estava mort.”

Aquest és el dur relat de la història d'Esperanza Huayama, recollit per la periodista Sara Cuentas fa un parell d'anys en un article a *El País*. Huayama va ser una de les víctimes del programa d'esterilitzacions forçoses impulsat pel govern d'Alberto Fujimori, al Perú, durant la segona meitat dels anys noranta. I ha estat també, després, una de les veus valentes que ha denunciat amb insistència aquesta greu vulneració dels drets humans.

Fa més de 10 anys que l'Esperanza ocupa càrrecs directius a l'Asociación de Mujeres de la provincia de Huancabamba (AMHBA), entitat que presideix des de fa poc més d'un any. Dins de l'AMHBA, l'Esperanza participa activament en el Comitè de defensa dels drets humans de les dones esterilitzades de Huancabamba. Convençuda que l'organització de les dones és clau per defensar els seus drets, es planteja com a un dels reptes del futur més pròxim la consolidació i l'enfortiment de l'Asociación Nacional de Mujeres Peruanas Afectadas por las Esterilizaciones Forzadas.

Vides esventrades

Algunes fonts parlen de 200.000, altres de més de 300.000. El nombre de víctimes del programa d'esterilitzacions quirúrgiques massives al Perú d'Alberto Fujimori no és clar. Existeixen 2.074 denúncies registrades, però els crims comesos per les autoritats peruanes fa dues dècades continuen impunes.

L'any 1995, l'aleshores president del Perú, Alberto Fujimori, va presentar a Beijing el seu “Programa de salut reproductiva i planificació familiar”, en el marc de la IV Conferència Mundial sobre la Dona. El pla, que s'aplicaria fins l'any 2000, tenia en realitat com a objectiu l'esterilització quirúrgica de milers de persones indígenes i camperoles. Giulia Tamayo, l'advocada peruana que va donar a conèixer el cas al 1998 amb l'informe “Nada personal”, ho resumia així fa alguns anys en una entrevista: “El règim de Fujimori [...] va decidir lluitar contra la pobresa lluitant contra els pobres.”

Moltes de les persones afectades no sabien llegir ni escriure. La gran majoria de víctimes van ser dones, tot i que es calcula que més de 20.000 homes també van ser esterilitzats contra la seva voluntat. Segons Tamayo, Fujimori va pensar que les víctimes tindrien tanta por que mai no alçarien la veu per explicar què els havien fet. Per a la lletrada, “aquest menyspreu a la dignitat de les persones va ser el seu taló d'Aquiles”.

Fotografia: Amnistia Internacional.

Les dones indígenes van organitzar-se i van reunir proves per denunciar les agressions que havien patit. A finals del 1995 van fer arribar un primer cassette a Giulia Tamayo, i des d'aleshores no han deixat de lluitar. Entitats com l'Instituto de Apoyo al Movimiento Autónomo de Mujeres Campesinas (IAMAMC), el Movimiento Amplio de Mujeres

(MAM), l'Asociación de Mujeres de la provincia de Huancabamba (AMHBA) o l'Asociación de Mujeres Afectadas por las Esterilizaciones Forzadas de Cusco (AMAEF) han treballat intensament.

Les esterilitzacions quirúrgiques forçoses van practicar-se en un total de 19 regions peruanes, segons dades de la Defensoria del Poble recollides per Amnistia Internacional (AI). Luis Solari, ministre de Salut durant els anys 2001 i 2002, explica en el reportatge “Esterilizaciones forzadas: el silencio” que es van formar grups de persones capacitades específicament per a practicar aquest tipus d'intervencions. No eren, doncs, equips de professionals de la ginecologia i l'obstetrícia.

Quan aquests grups arribaven a les comunitats, la població rebia tot tipus de pressions. Amenaçaven les dones que volien esterilitzar amb penes de presó, multes o la retirada d'ajuts alimentaris. De vegades, utilitzaven qualsevol pretext per aconseguir que les dones anessin enganyades als centres de salut i, un cop allà, les operaven contra la seva voluntat. Hi ha indicis sòlids de l'existència de quotes anuals d'esterilitzacions que els metges havien d'assolir.

Les intervencions es realitzaven en condicions lamentables, i sovint derivaven en complicacions postoperatòries. Quan aquestes apareixien, els equips mèdics ja havien marxat de les comunitats. Moltes vegades, les dones no disposaven ni tan sols de medicaments.

S'estima que com a mínim 18 dones van morir en el transcurs de les cirurgies. Les que van sobreviure, la gran majoria, pateixen greus seqüeles físiques i psicològiques, que empitjoren a mesura que passen els anys. Són freqüents els traumes, els mals d'esquena, de cap i de cames, i les dificultats per caminar. Una de les víctimes, la Felipa Cusi, descriu la seva situació al reportatge mencionat anteriorment: “Ja no serveixo per fer cap treball de força. Em sento malament, em fa mal el cap, la columna, no puc estar al sol. Oblido fàcilment allò que faig. Em fa mal l'estómac i em marejo amb freqüència. Sóc un perill.”

Felipa Cusi, testimoni del documental "Esterilizaciones forzadas: el silencio".

Entrevista

Quina és la situació de les dones esterilitzades a la força durant el govern d'Alberto Fujimori?

Estem malament, tenim molts malestars i patim molèsties permanents als nostres ventres. La majoria han estat abandonades per les seves parelles, perquè ja no podem tenir relacions sexuals com abans. Moltes han tingut càncers a la zona on vam ser operades, altres ja han mort. No podem treballar com abans, i per tant ens hem empobrit. Els nostres fills i filles han migrat a les grans ciutats per a ajudar-nos amb l'economia.

Quins avenços s'han produït en els àmbits de veritat, justícia i reparació?

En relació a la veritat, les esterilitzacions forçoses van ser denunciades per la nostra amiga Giulia Tamayo i per diverses organitzacions i entitats del país. Però de part de l'Estat peruà encara esperem que es creï una Comissió de la Veritat que investigui què va passar realment i qui en van ser els culpables.

Pel que fa a la justícia, estem pendents que la fiscal Marcelita Gutiérrez es pronunciï sobre la responsabilitat de l'expresident Alberto Fujimori i els exministres Eduardo Yong Motta, Marino Costa i Alejandro Aguinaga*. Tots quatre estan sent investigats per homicidi dolós de manera agreujada, i podrien rebre una pena de 15 anys de presó si la fiscal ens fa justícia. La investigació va obrir-se fa 14 anys i encara no ha estat resolta.

Per a la reparació, el govern d'Ollanta Humala ha donat un primer pas. Simbòlic, això sí. S'ha creat un registre únic de víctimes (Reviesto), per documentar tots els casos de dones que vam ser víctimes de l'esterilització forçosa al Perú. Se'ns ha entregat, després d'una entrevista personal amb cada afectada, una fitxa que ens reconeix com a víctimes. Això ens permetrà exigir amb més força que ens reparin. A més, amb aquesta fitxa tenim accés a un tractament prioritari a l'Assegurança Integral de Salut, gestionada pel Ministeri de Salut. També tenim dret a l'atenció en Cen-

tres d'Emergència per a la Dona, del Ministeri de la Dona i Poblacions Vulnerables. No és una reparació, però sí un reconeixement.

Quins són els principals reptes que us plantegeu actualment?

En primer lloc, ens agradaria tenir interlocució directa amb el govern del Perú, sense que ningú ens representi. Com a víctimes de les esterilitzacions forçoses, demanem parlar des de la nostra realitat, amb veu pròpia, perquè som nosaltres les que sabem què ens van fer, com ens ho van fer, i com estan els nostres cossos i les nostres vides. I sabem què volem. Un segon repte és aconseguir que el president Pedro Pablo Kuczynski i la viceministra Mercedes Araoz compleixin els compromisos assumits amb nosaltres durant la campanya. Per últim, cal evitar que torni a arxivar-se la investigació de les esterilitzacions forçoses.

Kuczynski va guanyar a Keiko Fujimori en les darreres eleccions generals per un marge de vots molt estret. Com vas viure aquests comicis?

En un principi, amb molta por. Els *fujimoristes* van arribar als nostres *caseríos* i van amenaçar les dones, assegurant que si ens inscrivíem al Reviesto ens empresonarien, i que amb la Keiko rebriem suport per a les reparacions. Què estrany! Si la Keiko deia que era mentida que hi havia dones que havien estat esterilitzades de manera forçosa! Vaig rebre amenaces telefòniques: em deien que no em fes la valenta perquè aviat ploraria, i que aniria a la presó juntament amb altres defensores dels drets humans del IAMAMC, que sempre ens ajuden.

En ple context electoral, van venir representants del Ministeri de Justícia a la província per donar-nos les nostres fitxes del Reviesto. També aleshores vam rebre amenaces i atacs. Durant la campanya, a més, vam signar un compromís amb el PPK, i pensem que això va afavorir la seva victòria a les eleccions. Nosaltres vam repartir la còpia del document que recollia l'acord a totes les nostres associades, perquè sabessin què s'havia aconseguit.

Dones protestant contra les esterilitzacions forçoses davant de l'oficina del Ministeri Públic a Lima. Fotografia: Claudia Bendezu / Amnistia Internacional.

*Aquesta entrevista va realitzar-se al juliol del 2016.

+ informació:
<https://www.facebook.com/ICDHMujeresEsterilizadas>

Ciutats Defensores dels Drets Humans

<https://ciutatsdefensoresdretshumans.wordpress.com/>

Organitzen:

AJUNTAMENT DE
SANT BOI DE LLOBREGAT

CEA(R)
Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Institut de Drets
Humans de Catalunya

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Participen:

AJUNTAMENT DE BARBERÀ DEL VALLÈS

Ajuntament
de Castelldefels

Ajuntament del
Prat de Llobregat

AJUNTAMENT
D'ESPLUGUES

Ajuntament
de Gavà

Ajuntament
de Girona

Ajuntament de Granollers

Ajuntament
de Molins de Rei

Ajuntament
de Sant Cugat

AJUNTAMENT DE
SANT JOAN DESPÍ

AJUNTAMENT
de Sant Vicenç dels Horts

Ajuntament
de Santa Coloma
de Gramenet

Ajuntament
de Terrassa

AJUNTAMENT DE
VILADECANS

Col·laboren:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Diputació
de Barcelona

Generalitat
de Catalunya

SINDICS, SINDIQUES,
DEFENSORS I DEFENSORES
LOCALS DE CATALUNYA

AMB Àrea Metropolitana
de Barcelona

Casa Amèrica Catalunya

FONS CATALÀ
DE COOPERACIÓ
AL DESENVOLUPAMENT